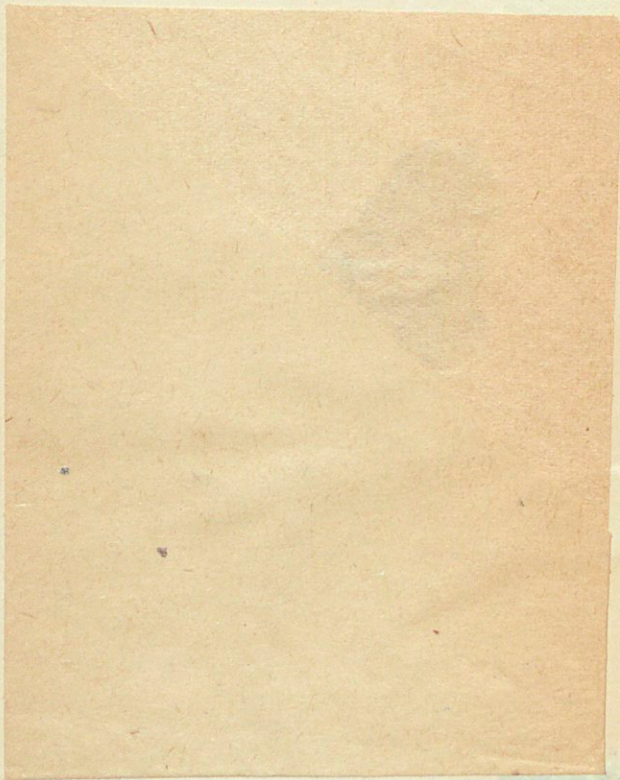
The image shows the front cover of an antique book. The spine, on the left, is bound in dark red leather with a pebbled texture. The main cover is decorated with marbled paper featuring a pattern of irregular, interconnected shapes in shades of beige, cream, and red. A small, rectangular, light blue paper label is affixed to the lower-left corner of the marbled area, containing the number '1765' printed in a bold, black, sans-serif font.

1765

1225

1229

~~1236~~

XIV. F. 222

563

ՀԱՅ ԱՂԶԿԱՆՅ

ԿԱՐԳՈՒՆԵԼՈՒ ԴԻԻՐԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

ԵՒ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ

ՇՈՍՅՈՒԹԻԻՆԸ

ԵՒ

ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՅ

ՇԸԼԸԽՏԻՈՒԹԻԻՆԸ

Գյումրի

1866

ՀԱՅ ԱՂԶԿԱՆՑ

ԿԱՐԳՈՒՆԵԼՈՒ ԴԻԻՐԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

ԵՒ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ

ՇՈՍՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ

ՇԸԼԸԽՏԻՈՒԹԻՒՆԸ

1765

ԳՐԵՑ

ՏՐԱԿԵ ԲՐԱԲՈՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐՔՉԵԱՆ

— 1866 —

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մինչև արտօր Հայ ազգին մէջ շատ տեսակ գիրքեր եւ շատ տեսակ տետրակներ հրատարակուեցան, բայց ասոնց մէջ Հայ պէկէնի հեղինակութիւն մը երբէք չի տեսնուելուն համար սրտիս մէջ փափաք մը մտաւ եւ մանաւանդ բարի նախանձը զիս գրգռեց որ պզտիկ տետրակ մը ալ ես հրատարակեմ, որպէս զի Հայ տիկինի մը հեղինակութիւն գտնուած եւ յիշատակ մնացած ըլլայ: Ազէկ գիտեմ որ իմ գրիչս արդի ուսումնականաց գրչին չի նմանիր եւ պիտի չի նմանի, որովհետեւ հին գրիչ է որովհետեւ գրողը քառասուն եւ ութը տարեկան տիկին մ'է, սակայն չի կարծէք որ իւր գաղափարները եւ կարծիքներն ալ հին ըլլան, քան լիցի:

Արդ՝ իմ նպատակս իմ սեփական ազէկ հասկըցնելու համար ընդհանրապէս իրենց լեզուով պիտի գրեմ՝ որ լաւ իմանան, նախ իրենց չար եւ անվայել գործերնին եւ ընթացքնին պիտի պատմեմ եւ պախարակեմ եւ յետոյ իրենց երջանիկ ըլլալու ճամբան պիտի ցուցնեմ. երանի թէ տետրակս ընթերցող Հայ դասակներս խօսքերուն ուշադրութիւն ընեն:

Այս ծերունի մ'եմ եւ, բայց միտքս եւ

զգացումներս չեն ծերունի այլ քաջ պատահի ,
 կը տեսնեմ ազգիս վիճակը եւ կը ցաւիմ , վասն
 զի իւր կրած բոլոր թշուառութիւնները տը-
 գիտութեան արդիւնքն է , գուցէ ոմանք ը-
 սածիս ճշմարտութեանը տարակուսին , բայց
 կը սխալին , որովհետեւ չի կայ այսօր աշխար-
 հիս մէջ լուսաւորեալ ազգ մը որ մեզի պէս
 թշուառ եւ ապերձանիկ եղած ըլլայ . ուստի
 մեր ազգին յառաջագիմութեան մէկ հատիկ մի-
 ջոցը ՌԵՍՄՈՒՆՔԻ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՆ է , եւ ա-
 սոնցմէ դուրս մեզի եւ մեր ազգին համար ալ
 փոխութիւն չի կայ :

ՏԻԿԻՆ ԲՐԱԲՈՆ

ՄԱՍՆ Ա.

ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՇՐՈՂԻՏԻՈՒԹԻՒՆԸ

Մեզիկ որոտորուն ժամ կըրնայ՝ խորագրուող Աննա
 որոտորուն որեւէ լրտա համար :

ՄՈՎԻԿ. Ողորմի Աստուած քուրուկ .

(ժամն ելելուն) :

ԱՆՆԱ. Ողորմի հոգւոյդ ծնողաց :

ՄՈՎԻԿ. Ի՞նչպէս ես աղէկ ես :

ԱՆՆԱ. Փառք Աստուծոյ աղէկ եմ ,
 քեզ տեսայ տահա աղէկ եղայ :

ՄՈՎԻԿ. Քա ճանրմ Աննա տուտու , աս
 առտու քեզի գալուս գանեղուս սէպէպը
 ըսեմ , քանի գիշեր է աղջիկս քունին մէջ
 սայրելամիշ կընէ կոր , միաքը հասկըցայ ,
 տարիքը եկաւ լեցաւ , ինչէնէ հալ եօլ
 ընելու կարգելու է , ասանկ ձգելու չի
 գար , հիմակու նաթուրաներն ալ զայիփ
 են , մտմտալով ախ ըներով վախնամ գըլ-
 խուս պէլա մը բերէ , քանի երեսն ՚ի վեր
 կը նայիմ նէ սրտիս ճրագը կը մարի կոր , նէ
 գիշերս գիշեր է նէ ցորեկս ցորեկ , ոտքը-

պագնեմ ինչ կընես քրէ սըվոր բան մը ճարէ :

ԱՆՆԱ. Մէկ քանի կարիճներ ունիմ ձեռքս ամմա անոնք ալ քէսէ կուզեն , հիմայ քէսէսիզ առնող չի կայ գիտես ա՛ , զէնկինն ալ զուրուշով կուզէ կոր ազքքան ալ , վեց օխտը քէսէ կընաս տար նէ քէսէճի մը կայ անոր առնել տամ , շատ ազէկ շատ ըռինտ ճահիլ մըն է , ամմա տուն խանութ չունի , բախի գինի չի խմեր , թավլու թուղթ չի խաղար , խաղալ կանչել չի գիտեր , հասըլը հիմակու ճահիլներէն չէ , նայէ մտմտա կուզեսնէ վաղը բերեմ թող տեսնան , խույումճի կարիճ մըն ալ կայ ամմա տասն և հինգ քէսէ կուզէ կոր , գիտեմ որ չես կընար տալ :

ԾՈՎԻԿ. Աս ըսած քէսէճիդ իւչ կիւ վէյի՞ պիտի գայ եօխսա դուրս պիտի առնէ :

ԱՆՆԱ. Հէլպէթ իւչ կիւ վէյի պիտի գայ , զէրէ տուն տեղ չունի կըսեմ կոր , տանդ մէկ օտան անոր տուր դուն ալ օր թա խաթը նստէ :

ԾՈՎԻԿ. Ազէկ կըսես քուրուկ ամմա իմինիս հետ աըրլիկ չըլար , գիտես թապէթը , իրիկունները սահաթը երկուքին

կուգայ , քէօր կինով հետը լախըրտը չի ըլլար , ինչէնէ գլխաւորս է գտնուեր ես խահրը կը քաշեմ , լաքին էլին ճահիլը մը տիկ կընէ՞ անիկայ , նայէ ի՞նչ կըսես կոր չի խմեր չի խաղար , Սստուած տար տէ աս գիշեր այըլս կար , քիչ մը հետը խօրաթեմ նայիմ ի՞նչ կըսէ :

Է՛հ գալ սաղլըգլան :

ԱՆՆԱ. վար սաղլըգլան :

Ծովիկ տուտուն այս մտատանջու թիւններով տուն կերթայ և կը մտածէ որ իրիկուան էրիկը գալու ըլլայ նէ համագէ որ աղջկանը համար ինչ ընէ չընէ տեղէ մը 3500 դուշ ճարէ , որ ինքն ալ Մննա տուտունին խօսքը տայ . խեղճ Ծովիկ տուտուն այն իրիկունը ժամը մինչեւ երկուքը սպասեւէն վերջը կը նայի որ էրիկը չեկառ նէ՛ աղջիկը դէմը կառնէ և կը նստի սեղանին դուխը յուսահատ կերպով կերակուր ուտերու , քիչ մը կանցնի միջոցը մէյ մըն ալ յանկարծ դուռը կը զարնէ էրիկը կուգայ , ձեռքը կէս հօխայ ձուկ առեր հետն ալ յոյն ընկեր մըն է բերեր , ստակալի հայհոյանքներով ձուկը եփելու հըրաման կընէ . Ծովիկ տուտուն անմիջապէս կը պատրաստուի էրկանը կամքը կա

տարեւու , և յոյն ընկերը մէկ կողմ նստած
կսկրսի երգել այսպէս .

« Գրէլէ՛նումէ մանսւլա մու .

« Ես միանն երթ օնօփուլա մու .

« Փէնտէ խրօնուս գին ազտիօ

Ք'էնդրէփօմէ նա դիսդօփօ .

« Սիրէ մանամ՝ քէ փէգիսդօ

« Քանթու գուլէնստասէգիսդօ » .

Այս մարդը երգելու վրայ թող ըլ-
լայ , Ծովիկ տուտուն էրիկն ալ գլուխը
վար կը դնէ և խամձ վէրէսիէ բախի-
ները բարձերուն ետեւ կը պարպէ :

Կնիկը կիմանայ վարէն վեր կը վազէ
էրկանը ըրած փխտութիւնները մաքրելու
համար , մէյ մ'ալ կը տեսնէ որ յոյնը սեն-
եակին մէջ տեղը կայներ կը միզէ , վեր-
ջապէս խեղճ կնիկը օրթալըխը մաքրելով
այս երկու գինովները կը պառկըցընէ տե-
ղերնին :

Գիշերը ժամը եօթը կըլլայ էրիկը քու-
նէն կարթննայ , ձուկ կուզէ ձուկ կը սօ-
ուայ կնիկը կը ծեծէ անխնայ , թաղեցին
խփոյն կիմանայ որը կրակ կայ կը սօուայ ,
որն ալ գող կը կարծէ կը վախնայ , ասան-
կով առտու կըլլայ , ժամակոչը անդիէն
կուգայ , խեղճ կինը կըսէ ու կուլայ , մէկ

քանի ժամ կանցնի միջոցը էրիկը իւր գի-
շերուան ըրածներուն վրայ կը զոջայ , Ծու-
վիկ տուտուն ալ յարմար առիթ գտնելով
խօսքը կը բանայ այսպէս .

ԾՈՎԻԿ. Ինձի մտիկ ըրէ մարդ , մեր
աղջկան տարիքը եկաւ լեցաւ . ինչ պիտի
ընենք նէ ընենք . վախիթ անցունելու չի
գար , խըլավուդ Սննան աղէկ կտրիճ մը
ունի եղեր ամնա օխտը քէսէ կուզէ կօր ,
նայէ հարցուր վնտըռէ , բաներնուս գայ նէ
կուտանք կերթայ :

ԵՐԻԿԸ. Կնիկ , օխտը քէսէն ո՞ւրկէ կըտ-
նամ , ասանկ նեղ ժամանակը ո՞վ կուտայ ,
խենդեցա՛ր , ես ի՞նչ կընամ ընել , փարա-
սըզ կառնէ նէ թող առնէ , չէնէ ես փարա
չունիմ :

ԾՈՎԻԿ. Մարդ , վախիթը նեղ է ըսե-
լով չի լմնար , ի՞նչ ընենք աղջկանը արիւնը
մտնենք , իրիկունները բախիի համար
փարայ կը գտնաս , հիչ չես մտմտար քի
աղջիկ զաւկի տէր եմ , վազը կելլէ ուզող
մը կըլլայ , տուեր ես Սուետարանը աուեր
ես թամպուրան կերթաս , հէմ ասիկայ ել-
լելու ճամբայ չէ , ինչ կընես ըրէ փարա
ճարէ . . .

ԵՐԻԿԸ. Ես բան մըն ալ չեմ կընար ընել ,

աղջիկ զաւկի տէր եղայ նէ մեղայ տէր
 չեղայ եա, ան առնող մարդն ալ փարայ
 չունի նէ թող չի կարգուի, հէմ դուն ալ
 իմ խամձ բախիս մի խառնուիր, անի
 կայ խօլթուխճի Եօրկիին իլէն իմ գիտնա
 լու բանս է. կէնէ շատ աղէկ մարդ է,
 200 դրուչ պարտք ունիմ իքէն երեկ ի
 ըիկուն 40 դրուչ ալ փոխ տուա . . .

Ծաղիկ տուտուն իւր երիկէն յոյսը բա
 լարովին կը կարէ, աղէկ կը հասկընայ որ
 անկէ իրեն օգուա չի կայ, ուստի ան
 գին ասդին կիյնայ ստակ տուող չի կայ,
 վերջապէս հարիւրին քսան տոկոսով 3500
 դրուչ տուող գթախիրա քահանայ մը կը
 գտնէ և տունին կէսն ալ վրան ընելով փա
 բայները կառնէ, հետեւեալ օրը կը կանչէ
 Մննա տուտուն խօսքը կը կապեն կը ըմն
 ջունեն երկու օր ետքը կուգան կը տես
 նան կը հանին և յետոյ հարսնիքի պատ
 րաստութիւններ կը տեսնուին :

Շատ ժամանակ մեր աչքերովը տե
 սած և մեր ականջներովը լսած եմք որ
 մեր Հայ տուտուները Եկեղեցիներու մէջ
 զբօսարանի պէս խումբ խումբ կը նստին և
 երկար բարակ տեսութիւններ կընեն :

Տաճարին դռնէն ներս կը մտնեն եւ

ըտնին խաչ մը չի հանած այս ինչին կըն
 կանը հագածը՝ այն ինչին աղջկանը կա
 պածը կը դիտեն. անցեայ կիրակի օր եւ
 կեղեցիի մը մէջ արարողութեան ժամանակ
 հինգ հոգի նստեր սա խօսքերը կընէին :

Սօֆիկ հանրմ աղէկ կըսես կոր ամնա
 փէնպէ հանրմ իր տունը իր ծառքովը
 վրցուց, տղուն խօսքին ականջ կախելու
 չէր, տղան զէվզէկին մէկն է, հարուստի
 աղջիկ առնեմ ըսաւ իշտէ իր պէլան գտաւ,
 հէմ ինք եէսիր եղաւ կնկանը հէմ քառ
 սուն տարուան խուրուրու տանը արբիկը
 աւրեց, մարն ալ տունը ձգեց առաւ քա
 լեց : Բա մարիկ աս ամեն օր է, շափխա
 կուղեմ, սրբմա գըրլանթա կուղեմ, փրր
 լանթի պրօշ կուղեմ, լահօր շալ կուղեմ
 հասրը սօնը չի գար ու գածներուն, խենդ
 էրիկն ալ գիմացը մայմուն է գարձեր . փէք
 աղէկէն վար լախըտը չունի . հէմ ինչ
 կուղէ կորնէ ալ կը շինէ կոր, խենդ ար
 զայ, փարա չունէիր չէր եա, էսնաֆի մը
 աղջկան խըթլըխը կար :

Վայ գլխուն ինքն ալ փիւշման է եղեր
 առնելուն . անցած օր Մարիձայ հանրմը
 եկաւ ասոնց ֆըրլաները փիւթիւն թա
 ըիֆ ըրա . . .

Այս միջոցին քահանայ մը կանցցնի քովերնուն և կը դառնայ կրտէ ասոնց . — Այս պէղը խանգի՞ է երկուսս ասոնքն է նստեք եւ կեօրեւշիւտը կըլլատ : որոնքն են քոյնքն կեօրեւշիւտը եղէ :

Ասոնց մէջէն Նոյեմզար հանրմը անմիշտ պէս ոտքի ելլելով կը պատասխանէ .

« Տէր պապա , մինակ մեր ըրածը աչքերնուդ կերեւնայ , դուք ամեն օր դասերուն մէջը կը նստիք հէմ տաճկերէն լեզուով մէկզմէկու հետ կը խօսիք , ամմա աֆ կընես ըսածիս , տահա երեկ առտուէր հըրամանքդ բարձր ձայնով կըսէիր քովի քահանայիդ » . — Տէր Մամբրէ , Գրիգոր պատան թաղման փարասընը ալ տըն մը — :

Այս խօսքը լսելուն պէս քահանան կառնէ կը քալէ և ժամուոր տուտուներն ալ տեղերնին կը դառնան . բայց միւս խումբ մը անդին կայներ սա խօսքերը կընեն :

Քա խաղութ հանրմ , սա աղջիկը Զիւմ ըլլաթ հանրմին պահծուն է , սա կէնճը իսկուհի հանրմին հարսն է , գլուխը ֆիլէթօ դրեր է , վրան ալ ճանֆէս ճիւպպէ հագեր է , երեսները կարմիր քսեր է , հէմ սա տարի ալ եազլըխ կերթայ կոր եղեր :

Իս նայէ փերուզէ հանրմ , փըրլանթի

հանրմին հարսը կայներ է , իշտէ աթլաս ֆէրածէ է հագեր էթրաֆն ալ մօր կուսաի քաշեր է :

Գովինն ալ Յակոբիկ աղային նշանածն է :

Մարիձայ հանրմ , սա թօփալ կնիկը նայէ , ան տարիքն է սիւսերուն մէջը կը խըղզուի կոր , վայ գլխուն էխախարու թիւնը չի նայիր աէ երեսն ալ ճերմակ քրտեր է : Սօֆիկ հանրմ , սա տարի ի՞նչ լաթ կը շինես կոր :

ՍՕՅԻԿ . Տահա բան մը շինած չունիմ ամմա միտքս սև ճանֆէս ֆիստան մը շինել է , գլխուս ալ սըրմա օյա մը պիտի շինել տամ , ֆէրածէս ալ ծախեմ պաշխա մը պիտի շինեմ :

ՄԱՐԻԶԱՅ . Գուն ալ սա ֆէրածէէն տահա պըխմիշ չեղաք :

ՍՕՅԻԿ . Ինձի մնար նէ պիտի հանէի ամմա էրիկս թող չի տուաւ . հէմէն Աստուած վուճութը վերցունէ որ ես ալ աղատիմ :

ՄԱՐԻԶԱՅ . Գուն ալ զատուէ մէկդի ել :

ՍՕՅԻԿ . Միտքս ան է ամմա տունը վրաս դարձունելուն կը պէքլէյեմ կոր , ասոր համար գիշեր ցորեկ միւտահանէ կընեմ կոր , հէմ ես հիմակուց էրիկ մը հազըր ըրի :

ՄԱՐԻՉԱՅ. Աֆէրիմ Սօֆիի հանրմ, առօր
շատ հաւնեցայ օխ տեսար մի, էրկանդ-
գլուխը հիմայ փոխեցիր, ան չէ ամնա ֆու-
եանէ հանրմին աղջիկը արբսէվէ եղեր է
խմացար՝:

ՍՕՖԻԿ. Ի՞նչ կըսես, ատանկ բան մը
չխմացայ:

ՄԱՐԻՉԱՅ. Հա ես՞, հէմ շատ պախըծի-
ներու ցուցուցեր են անոնք ալ պօշ բան է
աղէկ չըլլար տէյի խօսք տուեր են:

ԵՐԱՆԻԿ. Քա ամնա մէկալ օր տեսայ նէ
հիյէթին չի հաւնեցայ, փէք տեղներ հէմ
զայիֆցեր, խօսքը մէջերնիս ես անոր հա-
մար խմացայ որ դիմացի տանը տէլիխանլըին
ալախա ըրեր է եղեր:

ՆՈՒՆԵԱՅ. Ես ատ գործը աղէկ գիտեմ
ամնա մարդու բան ըսած չունիմ, անոր
ալ սէպէպը մարը եղաւ ալլահալէմ քի
մանչուն հեա մէրձիմէկը ֆուրունը տուեր
են . . .

ՀՈՌՈՓ. Հասըլը գէշ վախթի հասանք,
Աստուած ողորմի մանչ և աղջիկ զաւկի
տէր եզոզներուն. Սիմա հանրմն ալ տունը
աղջկանը վրայ ըրեր է:

ՆՈՒՆԵԱՅ. Վայ փեօին դլխուն, անանկ
է նէ վաղը գուրս կընեն, ես խմացայ որ

պզտիկ թոռն ալ խույումճիին կը նշանեն
կոր եղեր, Նազիք հանրմն ալ կեսուրէն կը
զատուի կոր եղեր:

ԵՐԱՆԻԿ. Մ՛նաք բարով . . .

ՀՈՌՈՓ. Ճանրմ երանիկ հանրմ կեցիր
քիչ մ՞ալ խօրաթերնք:

ԵՐԱՆԻԿ. Չեմ կրնար կենալ, խափուս
խայիս թէնճիրէն օճախին վրայ դըրի ա-
նանկ ժամ եկայ, երթամ:

Ահաւասիկ մեր Հայ կանանց անհամ
և պաղուկ վարքերնին, որ կրնամք ըսել
թէ օտար ազգաց մէջ չի կայ. ուստի ալ
ասկէց վերջը ասոնք կըրթիլը դժուար է,
երանի թէ ասոնց զաւկըները ուսեալ,
կըրթեալ և քաջ դաստիարակեալ ըլլային
որ ասպագայ սերունդը երջանիկ օրեր վա-
յելելու բարեբաղդու թիւնը ունենայ, և
հիմակուան պէս չի նըսլէ այն նախնիքնե-
րը որ իրենց զաւակաց կըրթու թեանը վոյթ
և խնամք երբէք չեն ունեցեր:

ՄԱՍՆ Բ.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ՇՈՍՅԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի որ արեւմտեան երկրո՝ երեքսասարքներ

ՍԵՐՈՎՔԻԿ ԵՒ ԱՆՏՕՆԵԿ

ՍԵՐՈՎՔԻԿ. Պարսն Անտօնիկ, այս շաբթու քեզի հետ խաթ մը լաթ կարել տանք, փայլթօ, սէթրի, փանթէլօն և խատիֆէ ժիլէ, ես թէրզիլին հարցուցի շրս կտորը հազար երկու հարիւր զրուշի կը շինէ կոր, ըսելէ երկու քներնուս 2400 զրուշի պիտի ըլլայ. բան մը ըսել չէ:

ԱՆՏՕՆԵԿ. Շատ աղէկ բարեկամ, շինել տանք ամնա ես փարա չունիմ, վերէսիյէ կը շինէ:

ՍԵՐ. Ես ալ փարա չունիմ, լաքին թէրզին վերէսիյէ ըլլայ նէ 3000 զրուշէն վար չեմ կրնար շիներ ըսաւ, շիտակը ես ալ փէք աղէկ ըսի խօսքը կապեցի, վաղը երթանք տէ չափերը տանք:

ԱՆՏ. Էյ պարսն Սերովբիկ. ֆէս,

փռօթիքէն, գրավաթ, էլտիպէն և պաստօնները ս'ըրկէ պիտի առնենք:

ՍԵՐ. Դուն հոգ մըներ, հէլէ սա լաթերը լմննայ տէ ես բարեկամ մը ունիմանկէ փոխ ստակ կառնենք, անոնք ալ անատենը կառնենք:

Հետեւեալ օրը դերձակին կերթան չափը կու տան և 3000 զրուշի պարտամուրհակ մը կը գրեն շաբաթը հարիւր զրուշ տալու պայմանաւ, տասը օր կանցի միջոցը դերձակը լաթերը լմննալուն խապարը կը խրկէ: Պարսն Սերովբիկը կը վազէ կերթայ լաթերը կառնէ կը բերէ, իր միւս բարեկամին կերթայ 600 զրուշ փոխ կուզէ ան ալ չունիմ կըսէ, 600 զրուշին 1000 զրուշի պարտամուրհակ գրելու կըլլայ՝ դարձեալ մարդը չունիմ կըսէ և չի տար:

Պ. Սերովբիկը Պ. Անտօնիկին քով պզտիկ չիյնելու համար ցերեկ ատեն թէլաշով տուն կերթայ և մայրը համոզելու կաշխատի որ մատնին տայ. մայրը կը հարցընէ թէ մատնին ի՞նչ պիտի ընէ: Պ. Սերովբիկը — գրաւը պիտի դնեմ, և այն ինչ վաճառականին քով ապրանք մը եկած է խիստ ածան ըլլալուն համար կան

1765

խիկ ստակով պիտի առնեմ. — կրսէ. խեղճ մայրը դեռ իւր տղուն պարապ պարտի լի չի գիտնալով, — էհ անանկէ նէ մատնիս տամ գնայ գործդ տես, — կրսէ. Պ. Սերովբիկը ամենայնուրախութեամբ մատնին կառնէ և կը տանի սարաֆին մէկուն քով բէհինը կը դնէ և 800 զրուշ առնելով Պ. Անտօնիկին քովը կու գայ. կելլեն միատեղ բերա կերթան, գրավաթ, փոօթիթ, քէն, էրտիվէն և պաստօնները կառնեն; մնացեալ ստակը կը հաշուեն որ 120 զրուշ մնացեր է :

Հետեւեալ կիրակի առաւօտուն երկուքը մէկէն կը հագուին և կիջնան Պահճէ գափուն երկու ձի կը բռնեն և առանց սակարկութեան կը հեծնան ուղղակի ֆեահաթ հանէ կերթան. մինչեւ իրիկուն այն տեղը պարտելով քովերնին գտնուած 120 զրուշն ալ հոն կը հասցընեն. իրիկուան ժամը տան և մէկուկէսին կը դառնան և գարձեալ կու գան Պահճէ գափուն ձիերէն վար կիջնան գրպաննին կը նային որ ստակ չի կայ, ձիապանին կը հարցնեն թէ — քանի՞ զրուշ պիտի տանք :

ՁԻԱՊԱՆԸ. — 80 զրուշ պիտի տաք — կրսէ :

Պ. Սերովբիկը կը դառնայ Պ. Անտօնիկին հիմայ ի՞նչ պիտի ընենք կրսէ, Պ. Անտօնիկը — վաղուան ձգենք նէ չըլլար — կրսէ :

ՁԻԱՊԱՆԸ. Հայտէյին չորպաճըլար հայվանլար թէրլի տիր պէքլէթմէյին պէնի : Սեբ. ճանըմ աղա փարամըղ եօզ տուր, եարըն վէրսէք օլամազ մը :

ՁԻԱՊԱՆ. Փարանըղ եօզսա պինմէյէյի տինիզ, սիղէ կէօթիւ ղըզըլ պալ մօմն'ւ եօլլատըլար :

ԱՆՏ. Ծօ հիմայ ի՞նչ պիտի ընենք : ՁԻԱՊԱՆ. Փարա եօզատուրու պիլմէմ պէն, չըգարըն փալթօնուղուն պիրինի վէրին, եօզսա սիզ պիլիբսինիզ :

Սեբ. վալլահի եարըն սապահ էրքէն տէն 80 զրուշու կէթիրիլմ, պու աղչամ գոյ վէր պիզի :

ՁԻԱՊԱՆ. Պէն եարընը մարընը պիլմէն արփա վազթը կէչիյօր չըգարըն տիյօրում փալթօյու կրսէ, և Պ. Անտօնիկին ձեռքէն քաշելով բռնութեամբ կը հանէ փալթօն և կառնէ կը տանի, այս անմիջներն ալ ժամը երեքին կը դառնան տուն :

Պ. Անտօնիկին մայրը կը հարցնէ թէ — փալթօն ի՞նչ կրու — Պ. Անտօնիկը

Քեահատ հանան շատ տաք ըլլալուն կըռնը կէս հանեցի չայիրին վրայ դրի, անկէ գողցեր տարեր են, շատ վնասը եցի թէլ լալ կանչել տուի չի գտայ, խորսէս կը ճաթխիկոր, կրտէ :

ՄԱՅՐԸ. Մի մամբտար հիւանդ կըլլաս, հոգիդ ողջ ըլլայ ինչալլահ տահա աղէկը կը շինես :

Վերջապէս հետեւեալ առաւօտուն եղածին պէս գործը կը պատմէ և մօրմէն ու թտուը կառնէ և կերթայ փայթօն կաշատէ :

Մեր Հայ և մանաւանդ տկող երիտասարդները աղէկ լաթ հագնելու, ընտիր ձի նստելու և միշտ փառաւոր ֆրեւնալու համար բոլոր ճիգերնին կը թափեն, անոնց այս ընաւորութիւնը մինչեւ աղքատութեան գուռը կը հասցընէ զիրենք խեղճութեան թշուառութեան և չքաւորութեան մէջ կիսան և վերջը ուրիշի օգուտ չունենալէն ՚ի զատ ֆրամսին ալ կը հասնի, ուստի կը յորդորենք ամեն անոնք որ շուայլութեան չաստուածը ատելով խրնայողութեան և բաւականատիրութեան փրկիչը պատուեն, որպէս զի երջանիկ օրեր վայելելէ չի զրկուին :

Երկու սարգիստու երեքսարդներ

ԱՆՏՐԻԿ ԵՒ ՍԵԹԻԿ

ԱՆՏՐԻԿ. Ո՛հ այն օրիորդին համար բոլոր ունեցածս պիտի վաճանեմ, բոլոր ըստացուածքս պիտի մխտեմ, վերջապէս բոլոր կեանքս պիտի զոհեմ, անցեալ օր Ֆիստան մը շինեցի, բայց մատանի մըն ալ պիտի շինեմ, որովհետեւ խիստ շատ կը սիրեմ. ո՛հ անիծեալ ըլլան օրիորդին եղբայրները որ մահուանս պատճառ պիտի ըլլան. օրիորդին հետ ամեն կերպով բարեկամացայ, հետը նստեցայ ելայ, կերայ խմեցի, պարեցի սիրեցի, սակայն գործը առնելուս մնաց անոր ալ եղբայրները արգելք կըլլան . . . :

ՍԵԹԻԿ. Արդեւք ըլլալուն ի՞նչ է պատճառը :

ԱՆՏՐԻԿ. Պատճառը ոչինչ բան մըն է, իրիկունները զբօսարանը կը նստինք օղի կը խմենք և ժամը երկուքին տուն կերթանք, ասոր համար չեն ուզեր կոր տալ :

ՍԵԹԻԿ. Իրաւ որ ատ է նէ բան մը ըսել չէ, ուզես նէ օրիորդը կրնաս առնել, բայց քեզի հետ համամիտ ըլլալու է :

ԱՆՏՐԻԿ. Օրիորդը ամեն կերպով համակարծիք և համախորհուրդ է ինծի, անկէ տարակոյս չունիմ, վերջապէս այս գործին ճարը պիտի գտնեմ:

ՍԵԹԻԿ. Բարեկամ, ես ալ օրիորդ մը ունիմ շատ կը սիրեմ, բայց տակաւին իրեն հետ խօսած և նստած ելած չունիմ և մէկ անգամ տեսած եմ զինքը. ասոր հետ յարաբերութիւն ունենալու համար ի՞նչ ընելու է:

ԱՆՏՐԻԿ. Ատիկայ բան մը ըսել չէ. օրիորդին նամակ մը կը խրկես և հարկաւ պատասխան մը կընդունիս, և անկէ վերջը ստուենքնին երթալը շատ դիւրին կըլլայ:

ՍԵԹԻԿ. Շատ լաւ միջոց է այդ, ուրեմն այս իրիկուն պատրաստեմ նամակը և վաղը խրկեմ:

Պ. Սեթիկը նամակը կը պատրաստէ և հետեւեալ առաւօտուն օրիորդին կը շքուկէ, նամակը տանողը ճարպիկ տղայ մը ըլլալով շտկէ շիտակ օրիորդին ձեռքը կուտայ: Օրիորդը անմիջապէս նամակը կը բանայ և կսկըսի կարդալ:

Ի սրտէ սիրեցեալդ իմ անուուհի:

« Ինչպէս որ ծարաւն ջրոյն եւ նօթին հացի կը փափաքի, այնպէս փափաքեալ եմ քոյ ամենաքաղցր տեսութեանդ, եւ մանաւանդ այն ջահաւոր աչացդ, այն քաղցրահամ շքութանցդ, այն մեղրահամ ստեանցդ, այն ամենասպիտակ պարանոցիդ, նա մանաւանդ ուրախառիթ եւ ամենամօտ սրնդացդ գործարանին որով լինի յոյժ ուրախ մարմին իմ եւ քոյ հանգստարան, պարելով ընդ միմեանս մինչ 'ի ցառաւօտ եւ ընդ ծագիլ արշալուսոյ գուշակիմ այնր վերստին յարիւն միմեամբ եւ զոյգ հրճուանօք կատարել զբաղձանս մեր միշտ, յաղագս այս 'ի տան ճանապարհի ձերոյ անցանեմ, գէթ զպատուհանն լինելով 'ի դիպող ժամու մուծանել զիս առ քումբ սիրելութեան, այլ աւանդ իմ աշխատանացս, վասն որոյ մաշիմ հանապազ, հազար ամ է օրն իմ, թէ երբ տեսանելոց եմ գընդ եւ կատարել զբաղձանս իմ եւ քոյ . . . »

21 Մարտ 1866

ՍԵԹԻԿ Պատրաստեմ

Օրիորդը այս նամակը առնելուն շատ ուրախ կըլլայ, բայց իւր սիրահարին տուն գալը կերպով մը անկարելի ըլլալուն համար սա հետեւեալ նամակը կուղարկէ:

Ամենասիրելի երիտասարդ .

Մարտ 24 ամսաթուով ձեր սիրալիր նամակը ընկալայ արդարեւ անհնարինս բերկրեցայ , բայց դժբաղդարար կը ցաւիմ որ ընտանեացս կողմանէ արդեւքներ ունիմ , այս պատճառաւ ձեզի հետ տեսութիւն ընելս անկարելի պիտի ըլլայ , բայց ամեն օր ձեր աղնիւ երեսը տեսնելու շատ կը փափաքիմ , ուստի կը խնդրեմ որ եթէ կարելի է գոնէ օրը անգամ մը մեր տանը առջեւէն անցնիք որ փափաքս մասամբ իւրք լեցուցած ըլլամ , սիրելիդ իմ , թէ որ գուր կամք ընէք մէկզմէկու հետ հանապազ կենսակցելու միջոցը կրնաք գտնել :

5 Ապրիլ 1866

Ձեր սիրելի

Նե+րարբնէ

Պ. Սեթիկը նամակը կը կարդայ կը խորհի և կը մտածէ վերջապէս միջոց մը կընտրէ , ինքն արդէն ոսկերիչ ըլլալով արհեստը կը թողու , վեց եօթը հազար զրուշ ձեռք բերելով փրամաթէֆճիի ապրանքներ կը շտկէ , ձի մը առնելով ապրանքները վրան կը դնէ և կսկրտի — փրամաթէֆեա զարիֆիզա — ըսելով օրը տասն

անդամ օրիորդին տանը առջեւէն կանցնի . մէկ քանի օր ետքը օրիորդը կը տեսնայ և փրամաթէֆճի պարոնը ներս կառնէ , և կըսէ .

ՕՐԻՈՐԳ. Աղէկ տեսակ պալէնա ունիս նէ հանէ :

Սեթիկ. Ձեզի համար շատ աղէկը ունիմ և գինն ալ աժան է :

ՕՐԻՈՐԳ. Շատ աղէկ , անանկ է նէ հանէ տեսնենք :

Պ. Սեթիկը պալէնաները կը հանէ կը ցուցնէ և կը հաւնի սակարկութիւնը կընէ , օրիորդը ստակը հանելու ատեն՝ բըրամաթէֆճին հիմայ թող մնայ կըսէ , օրիորդին մայրը քովը կեցեր ասոնց շարժուածքները կը դիտէ , վերջապէս ստակը միւս օրուան ձեռքով և քրէշանի ընելով տունէն դուրս կելլէ : Պ. Սեթիկ բրամաթէֆճին այս ուրախութիւնով կերթայ Պ. Անտրիկը կը գտնէ և գործը եղածին պէս կը պատմէ , Պ. Անտրիկն ալ այն օրը իւր սիրահարէն ընդունած նամակը կը ցուցնէ որ այսպէս գրած էր .

Միրեցեալդ իմ միւսիւ Անտրիկ

Ներկայիւս կը փութամ զեկուցանել թէ եղբայրներս ձեր սիրելութեան հետ ամուսնանալու հաճութիւն տուեր են , այս առաւօտ սիրելի մայրս ինձի իմացուց , եղբայրներս այս լուրը վազը ձեզի պիտի հաղորդեն , եւ քիչ օրէն ալ հարսանեաց հանդէսը պիտի կատարուի , ես խիստ ուրախ եմ անշուշտ դուք ալ զուարթ կըլլաք :

6 Ապրիլ 1866

Ձեր անընդհանր սիրտի մտն
Սալիէի . . .

Այս երկու խորհրդակից պարոնները իրենց այս անլսելի ուրախութեանը վրայ կը միանան խորհուրդ կընեն որ այն գիշերը զբօսնուն , ուստի անմիջապէս կառք մը կը բռնեն Պէշիկթաշէն ելնելով շիտակ թերա կերթան , կազինօին մէկուն առջեւը կիջնան ներս կը մտնեն և առաջին անգամ խոհեմութեամբ նստելով տեսութիւն կընեն , քիչ մը վերջը օղի բերել կու տան կը խմեն կը զուարճանան , կամաց կամաց գլուխները կը տաքնայ , դարձեալ ասոնք օղին կը շարունակեն , այս միջոցին մէկ քանի չալկըճիներ քաղի նօէն ներս կը մտնեն , ասոնց ալ գլուխները

տաքցած ըլլալով կը նստեցնեն գէմերնին և վուր փաթլաւըն չալէլ կու տան . Պ. Անտրիկը կը հանէ քսան ֆրանգնոց մը ֆըրլաթմիշ կընէ , նոյնը կընէ Պ. Սէթիկը , գործերը երթալով կը ժանրանայ , դաւաթ , սրուակ , աթոռ , լամպա և ապակիներ կտարտելու կսկըսին , գիշերը մինչեւ ժամը եօթը կը նստին , և անկէց վերջը կազինօճին կը կանչեն հաշիւ կուզեն , և այն ալ սա հաշիւը կը ցուցնէ .

Օղի , շամիրանեա և կազօզ .	380	դրշ .
32 հատ ապակիներուն	200	”
2 ” լամպաներուն	155	”
35 ” սրուակներուն	175	”
14 ” գաւաթներուն	105	”
3 ” աթոռներուն	75	”
մրգեղէններու	55	”
խալեար սալաթասի , գինի և հաց	38	”
	1483	

Ասոնք գրպաննին կը խառնեն և կը նային որ ընդամենը 310 դրուշ մնացեր է , և նոյն հաշուով 873 դրուշ կը պակսի կոր . կազինօճին կը կանչեն 310 դրուշ տալերնէն ՚ի վատ ժամացոյցներնին ալ կը հանեն կու տան , մարդը կը նայի ասոնց երկուքը

873 զրուշ չի ընելը կըսէ, Պ. Սեթիկը — տուր ժամացոյցները մեզի և 300 զրուշ ալ փոխ տուր, մինչեւ անտու հոս նըստինք գումար խաղանք ժամանակ անցը նենք, և անուօտուն ընկերս կանուխ թող երթայ տունէն ստակ բերէ որ պարտքերնիս տանք — կըսէ, կազինօճին այս խօսքերուն համոզուելով 300 զրուշ կը հանէ կու տայ, ասոնք ալ պանդա մը բանալով կսկըսին գումար խաղալ, մէկ խօսքով 300 զրուշը կը ըմնայ, և 100 զրուշ տահա փոխ կառնեն, այն ալ վրայ կերթայ և գիշերն ալ անտու կըլլայ, Պ. Սեթիկը կազինօին մէջը սպասելով Պ. Մնարիկը տունէն ստակ բերելու համար Պէշիքթաշ կերթայ, տունը կերթայ կը նայի որ ստակ չի կայ, ժամանակը կանցնի կէս օր կըլլայ, օրթան ստակ չի կայ, Պ. Սեթիկը գեռ կըսպասէ. կազինօճին 1473 զրուշ կուղէ, վերջապէս կազինօճին կը նայի որ եկող գացող չի կայ, Պ. Սեթիկը խեղճ տեսչութեան կը յանձնէ, չորս օր բանալը մնայէն ետքը բարեկամները կիմանան և կու գան ստակները կը հատուցանեն և Պ. Սեթիկը բանտէն կը հանեն:

Երեւ հոգն նստել պիտային խօսակցութիւններ կընեն, Երեւ Գուլէ Աւասիկն պարտեղը.

ՄԻՆԱՍ, ՍԵՊՈՒՆ ԵՒ ՏՕՆԻԿ

ՄԻՆԱՍ. Պ. Սեպուհ Ազգային գործերը ինչ վիճակի մէջ է, Ս. քննիչ Յանձնաժողովը ի՞նչ կընէ:

ՍԵՊՈՒՆ. Բարեկամ թէ որ լրատներու մէջ սուտ չի կայ նէ՛ խիստ աղէկ վիճակի մէջ չէ, կըսեն թէ 120 զրուշ տուրք տուողը քուէ տալու իրաւունքը պիտի ունենայ եղեր, և ֆազաքական ժողովը ալ քըսանէն տանի իջեր է և այն ալ կրօնական գործերու խառնուելու իրաւունք պիտի չունենայ եղեր:

ՄԻՆԱՍ. Եղբայր ի՞նչ կըսես, չըսես որ Սահմանադրութիւնը Ազնուապետական կառավարութեան կերպարանք պիտի աննէ, ըսել է որ այն մարդը հարստութիւն չունի նէ հայութիւն ալ չունի և կամ չայ չէ, ես կը կարծէի թէ քուէարկութիւնը ստակի ներքեւէն կը հանեն և բոլորովին ազատ կը ձգեն, բայց ասոր հակառակը եղեր է:

ՍԵՊՈՒՆ. Բարեկամ, ներեցէք ըսելու

որ դուք Ազգային յառաջադիմութիւնը բողբոլին Սահմանադրութեան վրայ կը հաստատէք կոր, մեր ժողովուրդը քանի որ անզգայ է՝ որչափ ալ աղէկ խմբագրուի նէ դարձեալ օգուտ պիտի չընէ :

ՄԻՆԱՍ. Լաւ, ուրեմն Սահմանադրութիւնը բողբոլին ոսկիի ներքեւ դներու է, որպէս զի ժողովուրդը շարժելու կարողութիւն չունենայ, այնպէս չէ :

ՍԵՊՈՒՆ. Ոչ բարեկամ, ըսել է որ միաքըս չի հասկըցաք, մեր անզգայ անտարբեր և ազէտ ժողովուրդը Սահմանադրութեան լեզուէն չի հասկընար կոր և հասկընալիք ալ չունի, նախ պարտք և իրաւունք ըսուած բառերը մեր ժողովուրդին սովորեցընելու համար՝ յատուկ դպրոց մը բանալու է և ապա Սահմանադրութիւնը հաստատելու է :

ՄԻՆԱՍ. Մեր ըսածն ալ դարձեալ դուք հաստատեցիք, ազէտ և քուէն ինչ ըսելը լալը չի գիտցող ժողովուրդի մը քուէարկուկութիւնը ստակով սովորեցնելը՝ սե մարդը ձերմկընել ըսել է, թէ որ անհնարին ալ չէ նէ խիստ դժուարին է :

ՏՕՆԻԿ. Պ. Մինաս, կը զարմանամ ձեզի որ ազգային խօսքեր ընելէ տակաւին չէք

զգուեր, այսօր ալ աս տեղը եկանք նէ ձգենք այդ խօսքերը և դբօսանքնիս նախինք :

ՄԻՆԱՍ. Պ. ձեր ընելիք դբօսանքին արգելք ըլլող չի կայ :

ՏՕՆԻԿ. Ամեն օր է, քանի որ ձեզի հետ տեսութիւն ընեմ ազգ, ընկերութիւն, ժողով, դպրոց և հիւանդանոց ասոնցմէ ուրիշ խօսքեր չեմ ըսեր բերնէդ, շատ կը զարմանամ և շատ ալ կը ցաւիմ, վասն զի այս վիճակին մէջն ես տակաւին կեցեր ազգային խօսքեր կընես :

ՄԻՆԱՍ. Պարոն, իմ ըրած կամ ընելիք ազգային խօսքերս ներկայ վիճակիս վնաս մը չունին, բայց քու ըրած և ընելիք գործերդ միշտ վնասակար են քեզի, որովհետեւ կամ օղի պիտի խմես և կամ ստակով թուղթ պիտի խաղաս :

ՏՕՆԻԿ. Շատ աղէկ, աս ըսածդ իրաւունք է, բայց սա կը հարցնեմ ձեզի որ մինչեւ այսօր քու ունեցած ջանքէդ և քու ունեցած բաղձանքէդ կըցամր մէկը գտնալ, որը սարսափելի կերպով քեզի, որը անյադ շահատէր, և որն ալ անբաննելու պէս անտարբեր, ասոնց մէջ դու ի՞նչ կընաս ընել :

ՄԻՆԱՍ. Ես բան մը ընելիք չունիմ, բայց միայն ճշմարիտ ազգասէր ըլլալու վիպաքը ունիմ, այսինքն, թէ որ տուրք ուղեն կարողութիւնս ներածին չափ տամ, և թէ որ ժողովականք ընտրել պէտք ըլլայ՝ առանց աչառութեան այսինքն ազգին վնասակար ցեցերը մէկդի նետելով օգտակար անդամները ընտրել, մէկ խօսքով միշտ ազգին օգուտը վնասուել, ըստ իս անհատի մը անհրաժեշտ պարտականութիւններէն մէկն ալ կարծեմ այս է:

ՏՕՆԻԿ. Պարոն Մինաս, այդ պարտականութիւններուն ամենն ալ կատարած եմ, ստակ ուղեցին տուի, ընտրէ ըսին ընտրեցի, վերջապէս խնդայ ըսին նէ խընդացի, լաց ըսին նէ լացի, բայց մինչեւ այսօր ի՞նչ օգուտ տեսանք, դիտես որ ես խօսքին շիտակը կը զուրջեմ, խել մը դիմակաւոր ազգասէրներ լեցուեցան ամեն բան տակն ու վրայ ըրին:

ՄԻՆԱՍ. Հարկաւ ազգի մը մէջ ազգասէրներ ալ կը գանուին ազգատեսցներ ալ կը սպըրդին. գործերը այս վիճակին մէջ մտնելուն համար ձեռք ձեռքի վրայ դրնենք լա՞նք, դպրոցները բարեկարգելու, դիշերօթիկ վարժարաններ կառուցանելու,

լու, օգտաւէտ ընկերութիւններ կազմելու, վերջապէս խմբարաններ հաստատելու ջանանք, աշխատինք և բոլոր ճիգերն իս թափենք, սրպէս զի ազգին օգտակար անդամներ յառաջ գան. ահա ասիկ այս է իմ կարծիքս և անդառնալի վճիռս:

ՏՕՆԻԿ. Այդ բաժնորդ հաստատելու համար շատ ստակ պէտք է ո՞րիկէ պիտի առնուի, թէև հարուստներն իս կուտ ունին, բայց ազգին վրայ գուժ չունին:

ՍԵՊՈՒՆ. Քանի որ ստակ չի կայ ատոնց վրայ խօսելն անգամ աւելորդ է. բայց թէ որ կուզէք նէ ստակ շահելու համար ես դիւրին ճամբայ մը կը ցուցնեմ և կը յուսամ որ քիչ ժամանակին մէջ մեր նպատակին կը հասնինք:

ՏՕՆԻԿ. Ըսէ, տեսնենք ի՞նչ կերպով պիտի շահինք. թէ որ խելք հասնելու բան է նէ վաղուքնէ գործի կսկըսինք:

ՍԵՊՈՒՆ. Հարկւր ոսկիի մը չափ գըրպանն զնենք և խափեար խանը երթանք այլ վրա խաղանք, քիչ ժամանակին մէջ շատ ստակ կը շահինք:

ՄԻՆԱՍ. Այդ գործը իմ մտքէս ալ անցաւ բայց ստակ չըլլալուն համար ձայն չեմ հաներ կոր:

Սեպտեմբեր. Ես յիսուսն ոսկի կը բերեմ.
քսան և հինգական ոսկի ալ դուք երկուք
նիդ բերէք :

ՏՕՆԻԿ. Ես ստակ մը չունենալէս ՚իզատ
բաւական ալ պարտք ունիմ, բայց և այն
պէս ինչ կընեմ կընեմ տոկոսով կառնեմ
վերջապէս 25 ոսկի կը բերեմ :

ՄԻՆԱՍ. Էհ ուրեմն ես ալ տոկոսով
կառնեմ, այս շարթու անպատճառ 25
ոսկին կը բերեմ :

Այս ճամբով խորհուրդ ընել ըմբռնե-
լէն վերջը մէկ քանի օրէն 100 ոսկին ամ-
բողջ կը բերեն . և երեքնին մէկ տեղ գա-
լով ուխտ կընեն որ քիչ վատակի խանա-
հաթ ընեն . առանց խորհուրդի գործ չի
տեսնան , ինչ որ շահին նէ իրենց ծախքը
հաներնէն վերջը մնացեալը ազգին օգտին
և պիտոյիցը գործած են . գործերը կառա-
վարողը մէջերնին մէկ անձ մը ըլլայ և այն .
այս պայմանները ըմբռնելէն վերջը հե-
տեւեալ առաւօտուն խափեար խան կեր-
թան և գործի կսկսին . առաջին օրը 4—5
ոսկի կը շահին . երկրորդ և երրորդ օրերը
12 ոսկի կը շահին . և ասանկով մէկ շա-
բաթուան մէջ 50 ոսկի կը շահին . Պ. Մի-
նասի բարեկամներէն մէկը խափեար խանի

մէջ կը հանդիպի և կըսէ . « Պարոն Մինաս,
թէ որ ինծի բարեկամ կընդունիս նէ սա
խափեար խանէն դուրս ել զնայ քու գոր-
ծըդ նայէ , մեղք ես , վնաս կընես :

ՄԻՆԱՍ. Շատ աղէկ կըսէք , և ես ալ
ձեր խօսքը կընդունիմ , սակայն մենք ա-
նանկ ճանբայ մը բռնած ենք որ վնաս
պիտի չընենք երբէք . մտիկ ըրէ որ պատ-
մեմ , 1000 հատէն աւելի գործ պիտի չը-
նենք , մէկ երկու փարայի խանահաթ պի-
տի ընենք , գիշերը ապրանք պիտի չի
պահենք , վերջապէս մեր ըրած գործը չ-
գունիսնիս պիտի ըլլայ որ անկէ ապահով
ճամբայ չըլլար :

ԲԱՐԵԿԱՄԲ. Եղբայր , այս պօրոսային
գործը ապահով ճանբայ չունի , ամեն ա-
տեն վտանգաւոր է . թէ որ խօսքս մտիկ
կընես նէ դուրս ել ասկէ մէջ մըն ալ հոս մի
հանդիպիր , քանի քանի մարդիկներ գու-
ցունեմ որ աղքատացան և աուր հացի
կարօտացան . առաջին անգամ վատրեա-
ծիդ մի նայիր , վատեկածդ երթալէն ՚ի
զատ բերած ստակդ ալ կերթայ , վասն զի
ես 1000 ոսկին մէկէն կորսնցուցի :

ՄԻՆԱՍ. Մենք այս գործէն վնաս չենք
ընել , մեր շահը ազգին յառաջողիմու

Թեանը համար պիտի գործածուի . Ըսել է որ նպատակը բարի է անոր համար չենք կորսնցունենք .

ԲԱՐԵՆԱՄԸ . Ես քեզի այսչափը ըսած ըլլամ, կուզես ընդունէ կուզես մի ընդունիր . Աստուած տայ որ վաստկիս թող ես պզտիկ իյնամ :

Մարդը շատ կաշխատի որ համողէ բայց չի կրնար , ասոնք այն աստիճան խափուեր են որ ինչ ալ ըսեն համողութիւք չունին , վերջապէս ամառի մը չափ ալէվլ բաժնութիւն ընենէն ետքը թէ բերած 100 ոսկինն և թէ շահերնին բոլորը կը կորսնցունեն , մէկ ընկերը միւսին պատրուակ կը գտնայ , միւսն ալ ինչպէս նայելու ըլլայինք նէ վաստ պիտի չընէինք կրսէ . այս պարսնները խավեար խանի մէջ տեղը կայներ կուած ատեննին Ակնցի փօլիցաճիններէն կղեմէս աղան վրայ գալով պօրսայի մէջ գլխուն եկածը կը պատմէ :

Աղպրտանք , ես ալ այս գործին հետ խաղացի ու շահեցայ . առաջին օրը փագէթ մը զայմէ տուեցան . ետքի օրը 500 զրուշ տուեցան , ինքնիրենս ասի որ այս ի՛նչ աղէկ գործ է . ապա , չորս հինգ օրէն ետքը անսայ որ սնտուկիս մէջ ճարթիլ մուկ

մին է ինկեր ու զայմէները կտոր կտոր է արեր , 15 օր չի քչեց 30000 զրուշ տուեցանք ու այս մուղաննէթ տեղը (ակնքի երէն) քերել պաշայեցանք . ասի անանկ գործ մըն է որ մարդը հէմ օնտուրմիշ կանէ հէմ տօնտուրմիշ , հասըլը այս աշխարհքին ոսկին մարդս չի կրնար կշտացընել . մինակ խանահաթն է որ մարդս կպարեցնէ . դուք ճահիլ էք տահա ձեր գլխէն տաք և պաղ անցած չունի , հիմայ ինչ ալ ըսեմ նէ ձեր ականջը պիտի չի մտնէ , գացէք խանութնիդ նստեցէք գործերնիդ նայեցէք , ըրած վստաներնիդ միտքերնիդ բերելով ասկէց վերջը զգուշութեամբ գործ տեսէք , հինգ փարային խըյմէթը գիտցէք , գործերնուդ մէջ միւսէյիս մի ըլլաք . ձեզի բարեկամաբար խրատ տուողին մտիկ ըրէք , խելացի մարդերը յարգեցէք , ինչ որ ընէք առաջ լաւ մտածեցէք որ ետքը չի զղջաք , թէ որ ազգին օգուտ ընել կուզէք նէ՛ նախ պէտք է ձեր օգուտը մտածէք :

Յիշեալ Ակնցի աղան այսպէս բարեկամական խրատներ տալէն վերջը՝ մեր պարսններէն կը մեկնի և անոնք ալ խավեար խանը ոտք չի կոխելու համար երգուամ ընելով կը գառնան տեղերնին :

ՄԱՍՆ Գ.

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՅ ԿԱՐԳՈՒԵԼՈՒ ԴԻԻՐԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

Աշխարհիս մէջ մարդիկ հանգիստ, խաղաղ և երջանիկ կեանք մը վարելու համար ընդհանրապէս հարստութիւն ձեռք բերելու ետեւէ կըլլան, և այն միայն փրկիչ կը կարծեն իրենց երջանկութեան:

Բայց ես ասոր հակառակը կը պնդեմ և կըսեմ որ միայն հարստութիւնը մարդս երջանիկ չի կրնար ընել. այն մարդը որ նիւթական հարստութեան հետ բարոյական (մարտ) հարստութիւն չունի նէ թրչուառ է, և անխելք գլուխներու համար հարստութիւնը ուտիչ ուտիչ ցեց մըն է. այս ըսածս օրինակներով և հզօր փաստերով ապացուցանելու պէտքը չունիմ, որովհետեւ տգիտութեան պտուղները ամեն օր և ամեն վայրկեան աչքերնուս առջեւ կը տեսնանք. թողունք գաւառական ազգայնոց տգիտութեան երեսէն քաշած անտանելի տաղնապը՝ այլ միայն մեր շուրջը գտնուող Հայ օրիորդաց թրչուառութեանցը վրայ խօսինք:

Հայ երիտասարդներէն շատ աւելի Հայ օրիորդաց տգիտութիւնը ատելի և արհամարհելի է, մեր Հայ օրիորդները այսպիսի լուսաւորեալ ժամանակի մը մէջ փոխանակ գիտութեան հետեւելու, ընդհակառակն զուարճութեանց, զարդարանաց և սեթեւեթներու գերի եղած են, ո՛ր և իցէ երիտասարդաց գեղեցիկ երեւնալու համար սնդոյրներու (տիւզէն) մէջ կը խեղդուին, ամեն կամքերնին կատարելու և ունայն պէտքերնին հողալու համար ծանր պարտքերու ներքեւ կը թաղուին, գլուխնին փեղցը և նորածեւ շրջազգեստ մը հագնելու համար շատերը ասեղներու ներքեւ կը ճնշուին. վերջապէս մեր Հայ օրիորդները «լաֆրանկա» խիստ շատ կը սիրեն, և օրը մէկ երկու անգամ երկրպագութիւն կրնեն անոր: Հայ օրիորդներ, ձեր այս վիճակը թէ ձեզի և թէ ազգին համար խիստ վտանգաւոր է, այո՛ «լաֆրանկա» ըսելը՝ համարձակութիւն ըսել է, բայց այն ալ չափ և սահման մը ունի որ դուք բոլորովին կորսնցուցած էք այսօր, ալաֆրանկա ըսելը՝ ամեն մարդոց հետ սիրահարութիւն ընել ըսել չէ, ալաֆրանկա ըսելը՝ երեսները ճերմակ կամ

կարմիրով և ինքուիները սեւերով ներկել
 և բնական գեղեցկութիւնը կորսնցունել
 ըսել չէ, պափրանկա ըսելը՝ ամեն բա-
 նի հասնելու համար ծանր պարտքերու
 տակ մտնել ըսել չէ, վերջապէս պափր-
 րանկա ըսելը՝ Հայկական համեստու-
 թիւնը կորսնցունել և ցոխութեան մէջ
 թաղուիլ ըսել չէ:

Օրիորդներ, ատենք ըսելովս չի կար-
 ծէք որ պափրանկան կատեմ, և ես ձեզ
 նէ աւելի կը սիրեմ, վասն զի դուք անոր
 սիրելուն կերպերը չէք գիտեր, և չի գիտ-
 նալնուդ համար է որ ձեր բաղձանքնե-
 րէն զրկուած էք այսօր, և չի գիտնալ-
 նուդ յանցանքը ձերը չէ, վասն զի ուս-
 մունք և կրթութենէ յառաջ պափրան-
 կան մտաւ ձեր մէջ և անոր համար էր որ
 Հայկական համեստութիւնը և ձեր բարո-
 յականութիւնը եղծեց, և անոր համար
 էր որ տուներուն անկիւնը նստած ախ ու
 վախ ընելով ամեն օր ձեր բաղդին դա-
 լըստեանը կանգունէք:

Ոյս առթիւ մօտ օրերս տեղի ունե-
 ցած հեռուեալ սրտատուջող դէպքը հօս-
 դնել արժան կը համարիմք:

1229

Օրիորդ Վերջին էր սենեակը նստած ասանկն
 կը խօսէ:

«Ո՛հ մինչեւ ե՞րբ անամուսին մնալով
 այս թշուառ կեանքը պիտի վարեմ:
 Հայրս իմ վիճակիս բոլորովին անզգայ,
 դժբաղդաբար մայր չունիմ որ վրաս գլծայ,
 մայր իմ. . . փոխանակ դու մեռնելու՝ ես
 մեռնէի աւելի աղէկ չէ՞ր ըլլար, եթէ հը-
 նար է ել անդամ մը գերեզմանէդ և ար-
 թընցիր յաւիտենական քունէդ և տես
 աղջկանդ անհանգուրժելի կայութիւնը:

Կը տեսնեմ այն գեղեցիկ երիտասարդ-
 ները անուշահոտ վարդերու նման ծաղ-
 կած, զոք կը ճմլեն իմ սրտերս, կը մտնեն
 ոգիս և կը տաշորեն աղիքներս, բայց բո-
 լոր զգացումներս կը շարժեն և բոլոր զօ-
 րութիւնս կը վառեն. ո՛հ արեգակի նման
 փայլող սիրուններ, ո՛հ կենսատու հրեշ-
 տակներ, փութացէք, եկէք թշուառ ան-
 յոյս բայց սիրավառ օրիորդ մը երջանկա-
 ցուցէք. ոյ լլստուած, փոխանակ ինձի
 բանական մարդ ստեղծելու՝ անզգայ քար
 մը ստեղծէիր, կամ տուր և լեցուր իմ վա-
 փաքս և կամ ան այս տուած զգացում-
 ներդ և հոգիդ.

1229

Օրիորդ վէրժին այս խօսքերը ընկերով
ստքի կելլայ և հայելին ձեռքը առնելով
ուշագրութեամբ կը նայի , և սա խօսքե-
րը արտասանելով կսկըսի լալ . . .

« Ո՛հ որչափ տժգուններ և նիհարցեր
եմ , որչափ հալեր ու մաշեր եմ , Աստուած
իմ , կամ վերջ տուր այս թշուառ կենացս
և կամ յոյս տուր փափուկ զգացմանցս . . .

Մէյ մ'ալ յանկարծ սենեկին դուռը
կը բացուի , գեղեցիկ և փառաւոր երիտա-
սարդ մը ներս կը մտնէ , օրիորդ վէրժինին
քովը կու գայ և ձեռքէն սեղմելով կըսէ .

« Դու՛ հոգւոյս հատորն ես օրիորդ ,

Դու՛ աչացս բիրն և լոյսն ,

Դու՛ մարմնոյս մէկ մասն ,

Դու՛ իմ մտացս զօրութիւնն ,

Դու՛ զգացմանցս առարկան ,

Դու՛ իմ կենացս սիկուրթան . եկուր
հանգչէ իմ գիրկս , գիր փափուկ թեւերդ
ուսերուս վրայ և ալ մի հոգար , ես միայն
քեզմով երջանիկ եմ և դու ալ ինձմով եր-
ջանիկ պիտի ըլլաս » :

Այս ըսելով գեղեցիկ երիտասարդը
օրիորդին կը փարի , և սիրավառ օրիորդը
իր շափազանց ուրախութենէն և խնդու-
մէն դարձեալ կսկըսի լալ . . .

Օրիորդին մօրաքոյրը լալու ձայնը առ-
նելուն պէս վեր կելլէ և օրիորդին սեն-
եակը կը մտնէ , կը տեսնէ որ օրիորդը
բազմոցին վրայ պառկեր կը նիրհէ . և մօ-
րաքոյրը առանց ձայն մը հանելու սենեա-
կէն դուրս կելլէ . գեղեցիկ երիտասարդը
դարձեալ օրիորդին մտանալով կըսէ .

« Օրիորդ , ուրախ և վստահ եղիր որ
քեզ ինծի ամուսին ընտրեցի , մանաւանդ
որ խիտ շատ գրեզ սիրեցի , տուր ձեռ-
քրդ ինծի և առ այս մատանին որ քեզ
առնելուս գրաւ մը կրնայ համարուիլ ,
տուր ուրեմն սիրոյ համբոյր մը ինծի . . .
բայց ինչո՞ւ կու լաս . . . » :

ՕՐԻՈՐԴ . Սիրելիդ իմ , ուրախութենէս
է որ աչքերէս արցունք կելլեն :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ . Ա՛ռ այս կարմիր գաշկինակս
և աչքերդ սրբէ , և ալ չեմ ուզեր որ լաս :

Օրիորդ վէրժին այս անգամին ազա-
ղակ մը կը փրցնէ և մօրաքոյրը կրկին ան-
գամ վեր գալով օրիորդին սենեակը կը
մտնէ , և կը տեսնէ որ բազմոցին վրայ
նստեր աչքերը կը ձմռէ . մօրաքոյրը կը
հարցնէ օրիորդին թէ ինչո՞ւ այնպէս կը
պուռար . օրիորդը կը պատասխանէ թէ
քունիս մէջ երազ տեսայ :

ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ. Այս ի՞նչպէս երազ էր որ քիչ մը յառաջ քեզ լացուց և հիմայ ալ պօռացընեքով արթնցուց , ուրեմն պատմէ տեսնենք ի՞նչ երազ տեսար :

ՕՐԻՈՐԴ. Գեղեցիկ երիտասարդ մը քովս եկաւ ձեռքէս բռնեց և շատ մը խօսքեր ընելով էլմաս մատնի և կարմիր մէնտիւղ մը տուաւ ինձի , ես ալ իրաւ գիտնալով աւրչնալէս լացի :

ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ. Ազջիկս , ատիկայ շատ աղուոր երազ է , ես իմ՝ աղջիկիսութեանս ատանկ երազ մը տեսայ հէմ մէկ քանի օր ետքն ալ հարս եղայ . այն տեսած աղուոր երիտասարդ գրեզի ըլլալիք փեսայացուն է , էլմասլը մատնին ալ ուրախութեան նշան է , կարմիր մէնտիւղն ալ շուտ ըլլալու գործի մը նշան է , և աս երազդ ինչպակհ խեր է :

Օրիորդ վէրժին ամեն օր դատարկ տուներու մէջ նստած ինքնիրենը խօս կընէ վախ կընէ պարտէզը կիջնայ կու լայ , սենեակը կը մանայ մէրաքլանիչ կըլլայ , խրլավուզ կընիկներ և միջնորդ տէրտէրներ կու գան և ամեն օր փեսայացու երեւատասարդներ կը գտնան , ասոնք (Երազայրը և հայրը) օլուր օլմազ մարդու չեն ուզեր տալ ,

հարուստ կուզեն . իրենց բարեկամներէն կու գան հայրը և մօրաքոյրը համոզել կուզեն որ ժամ յառաջ օրիորդը կարգեն որովհետեւ ամեն օր տկարանալու վրայ է , ասոնք դարձեալ չեն համոզուիր , վասն զի իրենց աղջկանը գտնուած վիճակին տեղեկութիւն չունին , վերջապէս օրիորդը չի գիմանալով մօրաքոյրը մէկ կողմ կը կանչէ և կըսէ , « ես հարուստ փեսայ առնելու և հարուստ տուներ մտնալու փափաք չունիմ , բանը գործը գիտցող , քաղաքավար և պարկեշտ ըլլայ , հոգ չէ թէ աղքատ ըլլայ . իմ ուզած երիտասարդս աւելի աղքատներու մէջ կը գտնուի քան թէ հարուստներու , ի՞նչ է որ այսչափ բարակը կը մաղէք . ըսել է որ ինձի չէք սիրեր կոր , հայրս ինձի համար 40—50 հազար զրուշ դնէ նէ ի՞նչ կըլլայ , չէ՞ որ մէկ հատիկ աղջիկն եմ ես , ժամ մը յառաջ Աստուած հոգիս առնէր տէ ձեր ձեռքէն ազատէի . . . » :

ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ. Մեր մէկ հատիկը ըլլալուդ համար կուզենք քի հարուստ տելիխանլըի մը տանք քեզի , քու հօրդ շանին կիյնայ որ աղքատի տանք , քիչ մը համբերէ Աստուած ողորմած է հէլպէթ օր մը

հարս կրնենք , մեղքը չե՞ն աղջիկս , նա-
 ֆիլէ տեղը կու լաս , դու՛ն քեզի մերադ-
 կրնես , շիտկէ շիտակ հաց չես ուտեր ,
 գիշերները քուն չունիս , հիւանդ ըլլաս
 նէ ետքը ի՞նչ ընենք . անուշիկ անուշիկ
 կեր , խմէ , հադուէ , պտրտէ , խաղայ ,
 խնդայ զէֆքդ նայէ . ինչո՛ւ պօշ տեղը կը
 մտմտաս . ես ազա պապախդ կը զուրցեմաս
 գիշեր որ եազըլիս տեղ մը երթանք , կէ-
 նէ ինչ խըտար ըլլայ նէ ծովերուն ու կա-
 նանչներուն կը նայիս սիրադ կը բացուի .
 հայտէ ել քիչ մը բիանօ զարկ տէ մտիկ
 ընենք , հէմ դու՛ն էյլէնմիշ կըլլաս հէմ
 մենք :

Օրիորդը իւր մօրաքեռ կամքը տեղը
 տանելու համար վիանօին գլուխը կանցնի
 և սա հետեւեալ երգին եղանակին համե-
 մատ մատուրները կը զարնէ .

« Գիտես անգութ որ պատանին չի գիմա-
 նար այս ցառուն ,
 Քեզի համար այլ չի գաղբի աչքիս արցունքն
 օրն 'ի բուն ,
 Քեզ միայն կը յիշեմ թէ քուն ըլլամ թէ
 արթուն ,
 Թէ մութ ըլլայ միտքս կու դաս նոցազէս
 զի ցօ օյնայ է՞ թ ճանայցա եսս տառօտուն » :

և դեռ չի ըմնցած իսկոյն կը մարի կիյնայ .
 մօրաքոյրը , սպասուհին և մշակնին ամեն-
 քը օրիորդին վրան կու գան որը ջուր կը
 բերէ , որը երակները կը շփէ և որն ալ բը-
 ժըչի ետեւէ կը վազէ , բժիշկը անմիջա-
 պէս կու գայ կը նայի կը գիտէ և դեղ մը
 կը գրէ կու տայ :

Մօրաքոյրը կը հարցնէ բժիշկին թէ
 ի՞նչ է հիւանդութիւնը , բժիշկը հիւան-
 դութեան վտանգաւոր և անբուժելի ըլ-
 լալը կը յայտնէ որովհետեւ մաշողական
 ախտ է կըսէ , մօրաքոյրը մէկզմէկ կանց-
 նի , մէկ քանի երեւելի բժիշկներ դպու-
 հրաման կրնէ . հետեւեալ օրը եօթը բը-
 ժիշկներ կու գան մէկ երկու ժամ կը նա-
 յին , կը քննեն ու կը ցննեն վերջապէս բը-
 ժիշուելուն անհնարին ըլլալը կիմացնեն և
 կերթան : Հայրը և Մօրաքոյրը երկու ձեռ-
 քերնին մէկզմէկ զարնելով մէկ սենեակէն
 միւս սենեակը կը վազեն , կու լան , կող-
 բան և հարիւրաւոր սօկիներ կը գնեն
 բայց գործը անկարելի կըլլայ . վերջապէս
 օրիորդ վէրժին տասն և հինգ օր հիւան-
 դութիւն կրելով տասն և վեցերորդ օրը
 հետեւեալ խօսքերը արատասներով հոգին
 կաւանդէ :

«Աւանդ և աւանդ, որ այս ծագիկ և մա-
տաղ հասակիս մէջ մեռնելով աշխարհիս
երջանկութիւններէն կը զրկուիմ, ո՛հ մօ-
րաքոյր իմ, ո՛հ հայր իմ, եղուկ որ ձեր
կամայք կը զոհուիմ. » :

Ուստի մինակ ասոնք ըսելով և պատ-
մել անցնելով չըլլար, այլ ասոնց դիւ-
րին և օգտակար միջոցները ցուցնենք,
որպէս զի թէ Հայ օրիորդաց կարգուելու դիւրին
նախնայ սովորեցուցած և թէ մեր խոստմուն-
քը կատարած ըլլանք. :

Հայ օրիորդներ գիտնաք որ սիրտս
ձեր վրայ խիստ կը ցաւի. վասն զի քաջ
համոզուած եմ որ մեր ազգին յառաջա-
դիմու թեան յոյսերը դուք էք, ազգը իւր
ապագայ երջանկութիւնը ձեզմէ կակնկա-
լէ, եթէ դուք ձեր առ ազգն ունեցած
անհրաժեշտ պարտականութիւննիդ ճանչ-
նաք հաւաստի ըլլաք որ ազգին ամենա-
ժանր խոչնդոտները անդամ գլխովին բար-
ձած կըլլաք :

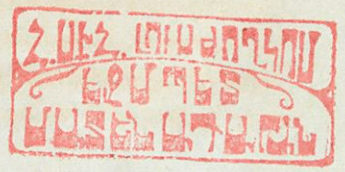
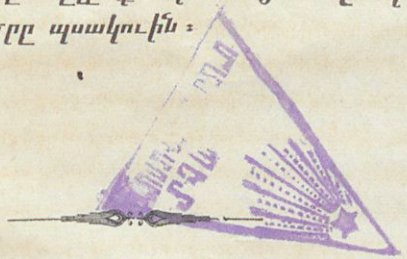
Եթիս ամեն բանէ յառաջ ձեր ունե-
ւած քսան և չորս ժամերուն երեք ժամը
ուսմանց և դիտութեանց զոհեցէք, որ ա-
սիկայ ձեզի համար խիստ դիւրին է :

Երբորդ՝ ծանրագին փեղոյրներու,

չըջազգեստներու և դեռ խել մը ունայն
բաներու ստակ մի վատնեք, այլ մանա-
ւանդ խնայողասէր ըլլալով պարզասիրու-
թեան հետեւեցէք :

Երբորդ՝ երիտասարդաց հետ հիմա-
կու հիմայ անխտրաբար (բեռնեցիկ) տեսու-
թիւններ մի ընեք, և միշտ պատկառա-
նօք և վեհանձնութեամբ վարուեցէք, որ-
պէս զի աւելի սիրելի և խիստ հաճելի ըլ-
լաք անոնց :

Չորրորդ և վերջապէս, սիրեցէք ուս-
մունք և դիտութիւն, սիրեցէք համես-
տութիւն և պարկեշտութիւն, որպէս զի
կատարեալ մարդ և ճշմարիտ Հայ անուան
արժանի եղած ըլլաք, որ ժամ յառաջ ձեր
փափաքները պսակուին :

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

